

Урок № 1

Тема: Облаштування повоєнного світу

Мета: вивчити риси Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин; створення ООН.

Матеріал до уроку

Опрацюйте конспект.

Дайте відповіді на питання для самоконтролю.

1. Перегляньте навчальне відео

<https://www.youtube.com/watch?v=2JXxNw9BvW0>

ВАЖЛИВІ ДАТИ

1919 р. — створення Міжнародної організації праці (МОП)
1944 р. — створення Світового банку
4–11 лютого 1945 р. — Ялтинська конференція
17 липня — 2 серпня 1945 р. — Потсдамська конференція
24 жовтня 1945 р. — ратифікація статуту ООН; утворення ООН
1945 р. — створення ЮНЕСКО
1946 р. — створення ЮНІСЕФ
1948 р. — створення ВООЗ
1948 р. — ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього; ухвалення Загальної декларації прав людини
1957 р. — створення МАГАТЕ

1. ЗМІНИ У СВІТІ ВНАСЛІДОК ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Війна спричинила докорінні зміни в розстановці сил на міжнародній арені. Найпотужнішою в економічному відношенні державою світу стали **США**. Вони вийшли на перше місце у світі за обсягом промислового виробництва, зміцнили свої позиції світового кредитора. Сполучені Штати вирізнялися стабільною демократичною системою.

У **СРСР** перемога у війні, досягнена стійкістю і мужністю всього народу, призвела до зміцнення позицій сталінського тоталітарного режиму. «Народ-переможець» опинився в ізоляції від світу.

Послабились у світі позиції **Великої Британії** й особливо **Франції**, яку великою державою у післявоєнний період вважали більше за традицією. До числа великих держав почали зараховувати і **Китай**.

Водночас у **Німеччині**, **Італії** та **Японії**, що зазнали нищівної воєннополітичної поразки в роки війни, швидкими темпами почав здійснюватися перехід від тоталітаризму до демократії.

Після закінчення війни **СРСР** і **США стали «наддержавами»** (з огляду на наявність величезного військового потенціалу, зокрема і ядерної зброї). США підтримували країни, що поділяли демократичні цінності і принципи ринкової економіки, та антикомуністичні режими. Прорадянської політики дотримувалися

країни Центральної і Південно-Східної Європи, а також деякі країни Азії, де утверджувалися моделі радянського зразка, засновані на пануванні компартій.

2. РИСИ ЯЛТИНСЬКО-ПОТСДАМСЬКОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

1) Кримська конференція 4 по 11 лютого 1945 року (Ялта)

Ця конференція стала однією з ключових подій після Другої світової війни і визначила багато аспектів подальшої політики і відносин між союзниками. Головні учасники конференції були лідерами трьох основних союзників - Йосипом Сталіним (СРСР), Франкліном Рузвельтом (США) і Вінстоном Черчиллем (Велика Британія).

Основні питання, обговорювані на Кримській конференції:

1. Доленосні рішення щодо Німеччини:

- Визначення її подальшої долі після завершення війни.
- Розділ Німеччини на чотири зони впливу, що було враховано в подальших угодах.

2. Участь СРСР в війні з Японією:

- Узгодження дати вступу СРСР в війну проти Японії після закінчення бойових дій в Європі.
- Обговорення умов участі СРСР в азіатській частині проти Японії.

3. Відновлення Європи та демократизація:

- Питання відновлення європейських країн після війни, включаючи допомогу Маршаллівського плану.
- Забезпечення принципів демократії та розвитку національних урядів.

4. Створення Організації Об'єднаних Націй (ООН):

- Питання стосовно створення нової міжнародної організації для забезпечення міжнародного миру і співпраці.

5. Загальні питання військової стратегії:

- Координація стратегічних планів щодо завершення війни в Європі та Азії.
- Обговорення подальших кроків у веденні війни проти Японії.

Результати Кримської конференції визначили подальший хід подій на світовій арені після війни.

2) Берлінська (Потсдамська) конференція 17 липня – 5 серпня 1945 року

Учасники – СРСР, США і Велика Британія

СРСР представляв глава уряду Й. Сталін, США — Г. Трумен, який став президентом країни після смерті у квітні 1945 р. Ф. Рузвельта, Велику Британію — прем'єр-міністр В. Черчилль, якого 28 липня (після поразки консерваторів на виборах) змінив новий прем'єр-міністр К. Еттли.

Було встановлено, що верховну владу в Німеччині здійснюватимуть головнокомандувачі окупаційних сил СРСР, США, Британії та Франції.

Головне місце в роботі конференції мала **програма «трьох Д» — денацифікація, демілітаризація та демократизація Німеччини:**

денацифікація політичного життя — розпуск нацистської партії та її філій, СС, гестапо, усіх нацистських військових і напіввійськових організацій; активних

членів НСДАП знімали з відповідальних посад у громадських організаціях і на підприємствах; скасування всіх нацистських законів; засудження військових злочинів і злочинців;

демилітаризація — повне роззброєння Німеччини, ліквідація всієї військової промисловості чи встановлення контролю над нею;

демократизація системи правосуддя і місцевого самоврядування; німецькому народу надавалася можливість перебудувати життя на демократичній основі.

Й. Сталін, Г. Трумен і К. Еттли підтвердили право народів, які постраждали від німецької агресії, на одержання **репарацій**. Було вирішено **розділити весь флот Німеччини нарівно між СРСР, США і Великою Британією**.

Лідери трьох країн розглянули **територіальні питання**. Польщі передавали частину Східної Пруссії та територію колишнього «вільного міста Данциг» (Гданськ), Радянському Союзу — м. **Кенігсберг (Калінінград)** і суміжну з ним територію Східної Пруссії.

Потсдамська конференція заснувала Раду міністрів закордонних справ п'яти держав (СРСР, США, Великої Британії, Франції та Китаю), на яку поклали підготовку текстів **мирних договорів** з Італією, Румунією, Болгарією, Угорщиною та Фінляндією.

На конференції був підтверджений намір віддати під **суд Міжнародного військового трибуналу** головних військових злочинців. У ході конференції була опублікована Декларація урядів США, Британії та Китаю з **вимогою про беззаперечну капітуляцію Японії**.

3. СТВОРЕННЯ ООН

Процес створення ООН відбувався протягом 1944-1945 років, і його основні етапи були:

1. Атлантична хартія:

- 14 серпня 1941 року, під час Другої світової війни, президент США Франклін Рузвельт і прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль зустрілися на кораблі "Принц Велес" в Атлантичному океані. Вони висловили свою підтримку створенню міжнародної організації, яка забезпечувала б мир та безпеку після війни.

2. Конференція в Тегерані (листопад-грудень 1943):

- Лідери Великої Британії, США і СРСР - Черчилль, Рузвельт і Сталін - погодилися створити "Організацію Об'єднаних Націй" (United Nations Organization), яка мала б вирішувати міжнародні конфлікти та підтримувати світовий мир.

3. Декларація ООН (1 січня 1942 року):

- Декларація про Об'єднані Нації була ухвалена представниками 26 країн, які об'єдналися для боротьби проти Осі та забезпечення майбутнього світового миру.

4. Конференція в Думбартон-Окс (червень-липень 1944):

- Учасники конференції розробили проект статуту ООН і визначили основні принципи дії організації.

5. Конференція в Сан-Франциско (квітень-червень 1945):

- Делегати з 50 країн зібралися для остаточного ухвалення Статуту ООН. 26 червня 1945 року підписана Статут організації.

Створення ООН (24 жовтня 1945 року):

- Офіційно Організація Об'єднаних Націй була заснована 24 жовтня 1945 року, коли був ратифікований Статут, а також коли його підписали представники **п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН** (США, Велика Британія, Франція, СРСР, Китай) та багатьох інших країн.

З огляду на величезний внесок народів України і Білорусі в розгром нацизму та фашизму, Білоруська РСР і Українська РСР увійшли до складу ООН як держави-засновниці.

Метою ООН є забезпечення миру, правопорядку і правосуддя на всіх континентах, відповідно до свого статуту.

Статутом ООН визначено такі **цілі організації**:

- + підтримувати міжнародний мир і безпеку;
- + розвивати дружні відносини між націями на основі поваги принципу рівноправ'я і самовизначення народів;
- + здійснювати співробітництво задля розв'язання міжнародних проблем та для заохочення й розвитку поваги до прав людини й основних свобод;
- + погоджувати дії націй для досягнення цих спільних цілей

Питання для самоконтролю:

1. Які питання обговорювалися на Кримській (Ялтинській) конференції?
2. Назвіть основні рішення Потсдамської (Берлінської) конференції.
3. Розкрийте зміст програми «трьох Д» у Німеччині.
4. З якою метою створили ООН?
5. Визначте основні етапи створення ООН.
6. Назвіть основні цілі та принципи ООН.
7. Схарактеризуйте структуру ООН і назвіть її головні органи.

Урок № 2

Тема: Включення Центрально-Східної Європи до сфери впливу радянської/советської імперії. Початок «холодної війни».

Мета:

1. Перегляньте навчальне відео

https://www.youtube.com/watch?v=G_8i6MpGXIQ&t=652s

1. РАДЯНСЬКА ОКУПАЦІЯ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Радянська окупація Східної Європи відбулася під час і після Другої світової війни і була частиною широкого впливу СРСР в регіоні.

Основні моменти окупації включають:

1. **Встановлення сателітських режимів:**

- **Формування соціалістичних режимів:** СРСР підтримувала встановлення про-радянських урядів у своїх східноєвропейських

сусідів, що привело до створення соціалістичних режимів та сателітських держав.

2. Вплив на внутрішні справи:

- **Контроль над політикою і внутрішніми справами:** СРСР здійснювала контроль над внутрішньою політикою східноєвропейських країн, забезпечуючи лояльність урядів та пригнічуючи будь-які спроби політичної самостійності.

3. Поступове наростання опозиції:

- **Протест та опозиція:** З часом, в історії Східної Європи виникали опозиційні рухи, такі як "Солідарність" в Польщі, що виступали проти радянської домінації.

Західні держави на чолі із США намагалися протидіяти встановленню комуністичного тоталітаризму в країнах, де були розміщені радянські війська.

Західні демократії також були занепокоєні зростанням впливу підконтрольних Москві комуністичних партій в інших країнах Європи (Італії, Франції та ін.)

2. МЕМОРАНДУМ ДЖ. КЕННАНА (22 лютого 1946 р.)

У 1946 р. американський дипломат і історик, посол США в Москві Джордж Кеннан мав надати коротку інформацію на запит Міністерства фінансів США. Замість цього Дж. Кеннан **22 лютого 1946 р.** надіслав детальний документ — знамениту «Довгу телеграму», яка викликала потрясіння у Вашингтоні. Її терміново представили президентові США Г. Трумену. **Саме цей текст був в основі американської «доктрини стримування комунізму».**

Свідчать документи

Дж. Кеннан про світогляд радянських (російських) політиків і їхні характерні риси (за роботою Андрія Моренчука)

1. Сприйняття навколишнього світу суто як ворожого середовища.
2. Такий, що базується на лицемірстві, неадекватний.
3. Орієнтація на цілковиту всеохопну експансію.
4. Використовуються найрізноманітніші засоби на офіційному та неофіційному рівнях для підризу внутрішньої стабільності західних країн... через:
 - ▶ комуністичні партії західних країн;
 - ▶ профспілкові, молодіжні, жіночі й інші організації;
 - ▶ міжнародні організації;
 - ▶ російську православну церкву;
 - ▶ натравлювання західних держав одна на одну;
 - ▶ використання антизахідних настроїв серед народів Азії і Африки;
 - ▶ підризу традиційних основ західного суспільства.

3. ПРОМОВА В. ЧЕРЧИЛЛЯ У ФУЛТОНІ

Промова Вінстона Черчилля у Фултоні від 5 березня 1946 року, відома також як "Залізний Занавіс", стала однією з визначальних моментів початку Холодної війни. Черчилль виступив перед студентами коледжу Вестмінстер у Фултоні, штат Міссурі, США, і висловив свої стурбовання щодо впливу СРСР на країни Східної та Центральної Європи. Основні ідеї та тези промови включають:

Використання терміну "Залізна завіса":

Черчилль використав цей термін, щоб описати розподіл Європи на впливові сфери за радянським впливом, що створювало "завісу" або бар'єр між вільним Заходом і комуністичним Сходом.

Стурбованість наслідками Другої світової війни:

Черчилль висловив стурбованість тим, що країни Центральної та Східної Європи опинилися під домінуванням комуністичних режимів, зокрема, під впливом СРСР.

Виклик радянському імперіалізму:

Черчилль закликав до того, щоб світ ставився до радянського впливу так само, як і до імперіалізму. Він висловив турботу, що СРСР прагне розповсюджувати свою владу та вплив.

Заклик до співпраці Заходу:

Він закликав Велику Британію та Сполучені Штати до співпраці в утриманні комуністичного впливу та сприянні розвитку світового порядку, що ґрунтується на демократії та індивідуальних свободах.

Звернення до американської допомоги:

В Черчіля висловив сподівання, що Сполучені Штати зможуть допомогти в реконструкції Європи через економічну допомогу та спільні заходи з боротьби з комунізмом.

Промова у Фултоні стала важливим моментом у формуванні стратегії Заходу у відносинах з Радянським Союзом та визначила ключові аспекти американсько-британської політики протистояння радянському впливу в Європі під час Холодної війни.

«Холодна війна» — протистояння між «західним світом» на чолі зі США та «комуністичним табором країн» на чолі з СРСР, боротьба за вирішальний вплив у світі. «Холодна війна» супроводжувалась гонкою озброєнь, створенням протиборчих військово-політичних блоків, ідеологічною війною, широким застосуванням дій спецслужб і розвідки тощо.

4. ДОКТРИНА Г. ТРУМЕНА

Доктрина Гаррі Трумена, відома також як Труменовська доктрина, була визначальною стратегією зовнішньої політики Сполучених Штатів в період після Другої світової війни. Президент Гаррі Трумен вперше висловив цю доктрину в своєму посланні до Конгресу **12 березня 1947 року**.

Основні положення доктрини включають:

1) Підтримка країн, що зазнали загрози від комунізму:

Трумен закликав Сполучені Штати надавати допомогу будь-якій країні, яка зазнавала агресії чи піддається внутрішній або зовнішній загрози від комуністичного впливу.

2) Соціально-економічна допомога:

Запровадження концепції "Маршаллівського плану" або "Європейського відновлення", який передбачав надання значної фінансової допомоги країнам Європи, які зазнавали економічних труднощів після війни. Ця допомога включала в себе не лише економічну, але і політичну та соціальну допомогу.

3) Підтримка "перемоги демократії":

Трумен висловив переконання у тому, що Сполучені Штати мають підтримувати демократичні країни та допомагати їм у встановленні стійкого та демократичного уряду.

4) Запобігання поширенню комунізму

Основною метою доктрини було запобігти поширенню комунізму, яке Трумен розглядав як загрозу свободі та стабільності в світі.

5) Формування нової стратегії зовнішньої політики:

Труменівська доктрина стала частиною нової стратегії зовнішньої політики, яка передбачала активну роль Сполучених Штатів у світі та контроль над подіями для запобігання розповсюдженню комунізму.

5. «ПЛАН МАРШАЛЛА»

1. Мета відновлення економіки:

- Основною метою було відновлення економічного здоров'я країн Європи, які постраждали від руйнівного впливу війни.

2. Фінансова допомога від США:

- Сполучені Штати запропонували фінансову допомогу для країн Європи в розмірі приблизно 13 мільярдів доларів (еквівалентно більш ніж 100 мільярдів доларів за сучасними оцінками).

3. Умови отримання допомоги:

Протягом 1948 р. країни ОЄЕС уклали із США двосторонні угоди про умови одержання допомоги за «планом Маршалла». В обмін на американські поставки продовольчих і промислових товарів, сировини, устаткування вони зобов'язувалися:

- ✚ надавати уряду США інформацію про стан своєї економіки;
- ✚ не допускати продажу стратегічних товарів СРСР;
- ✚ заохочувати приватне підприємництво;
- ✚ відмовитися від політики націоналізації в промисловості;
- ✚ вивести комуністів зі складу урядів.

Реалізація «плану Маршалла» розпочалася з **квітня 1948 р.** Загальна сума асигнувань за «планом Маршалла» становила понад 13 млрд дол. США. Найбільшу за масштабами американську допомогу одержали ФРН, Велика Британія, Франція, Італія.

6. ПОДІЛ НІМЕЧЧИНИ

Стан країни після закінчення війни

Німеччина перестала існувати як незалежна держава, вона була окупована союзними військами. Влада належала **Контрольній Раді**, що складалася з чотирьох головно командувачів окупаційних військ провідних держав антигітлерівської коаліції — **СРСР, США, Великої Британії і Франції.**

Основні етапи та аспекти поділу Німеччини:

1. Контрольні ради та поділ на зони (1945):

- Після кінця війни, Німеччина була поділена на чотири зони впливу: американську, британську, французьку та радянську. Берлін, який також розташовувався в східній частині Німеччини, був поділений аналогічно.

2. Ялтинська конференція (лютий 1945):

- На Ялтинській конференції союзники узгодили питання поділу Німеччини після війни. Зазначалося, що кожен з союзників (США, Велика Британія, СРСР, Франція) отримає свою зону впливу.

3. Потсдамська конференція (липень-серпень 1945):

- На Потсдамській конференції було уточнено деталі поділу Німеччини та Берліна. Також було вирішено, що після відновлення німецького уряду буде введений системний контроль та денацифікація.
- 4. Формування держав (1949):**
 - У 1949 році було оголошено про створення двох німецьких держав: Федеративної Республіки Німеччини (ФРН або Західна Німеччина) та Німецької Демократичної Республіки (НДР або Східна Німеччина). ФРН була утворена в американській, британській та французькій зонах, а НДР - в радянській зоні.
 - 5. Блокада та повстання в Берліні (1948-1949):**
 - Блокада Берліна (1948-1949) відіграла важливу роль у формуванні блокової системи в Європі. Західні союзники здійснили "Літаковий міст" для постачання Берліну, що допомогло зберегти західні частини міста під контролем ФРН.
 - 6. Безпечний погляд на заході та соціалістична система на сході:**
 - ФРН прийняла західні цінності і стала демократичною країною з ринковою економікою, в той час як НДР відзначалася авторитарною системою, орієнтованою на соціалізм.

Поділ Німеччини визначив політичний ландшафт Європи протягом значної частини Холодної війни. Він тривав до об'єднання Німеччини в 1990 році після падіння Берлінського муру та розвалу Східної Німеччини.

Питання для самоконтролю:

1. Чого прагнули СРСР та західні країни в Центральній та Південно Східній Європі?
2. Визначте основні ідеї Меморандуму Дж. Кеннана.
3. У чому полягало значення промови В. Черчилля у Фултоні?
4. Якою була мета «доктрини Г. Трумена»? Коли її прийняли?
5. У чому сутність та основні заходи «плану Маршалла»?
6. Назвіть етапи поділу Німеччини після Другої світової війни.

Домашнє завдання:

Підручник: Щупак І.Я. Всесвітня історія (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти/ І.Я. Щупак. – К.: УОВЦ «Оріон», 2019. – 256 с.

Опрацювати параграф 1, 2

Виконані завдання надсилати на електронну пошту: nataliia_matvieieva@ukr.net